

QORIN TIFI VA PARATIF: TA'RIFI, YUQISH MEXANIZMI VA OLDINI OLISH CHORA TADBIRLARI

Hayitov Abdulaziz Haydar o'g'li

abdulaziz_hayitov@bsmi.uz

Abu Ali Ibn Sino nomidagi

Buxoro Davlat Tibbiyot instituti

Annotatsiya

Ushbu maqolada qorin tifi va paratif kasalliklarining etiologiyasi, patogenezini, yuqish yo'llari hamda profilaktika choralari yoritilgan. Ushbu infeksiyon kasalliklar inson organizmida og'ir zaharlanish va ichak tizimining yallig'lanish holatlarini keltirib chiqaradi. Maqolada kasalliklarning tarqalish sabablari, klinik belgilar, diagnostika va ularning oldini olish bo'yicha sanitariya-gigiyena tadbirlari tahlil qilinadi. Maqsad – aholida ushbu kasalliklarga nisbatan tibbiy madaniyatni oshirish hamda ularning oldini olishda samarali chora-tadbirlarni ishlab chiqishdir.

Kalit so'zlar: qorin tifi, paratif, *Salmonella typhi*, *Salmonella paratyphi*, yuqish mexanizmi, epidemiologiya, immunitet, dezinfektsiya, profilaktika, vaksina.

Asosiy qism

1. Kirish

Qorin tifi va paratif kasalliklari o'tkir yuqumli infeksiyon kasalliklar bo'lib, ular ***Salmonella turkumiga mansub bakteriyalar*** tomonidan qo'zg'atiladi. Ushbu kasalliklar asosan **ichak orqali** yuqadi va organizmda umumiy zaharlanish, isitma, jigar va taloqning kattalashuvi, ichak devorining yallig'lanishi kabi belgilar bilan kechadi.

Kasalliklarning ijtimoiy ahamiyati yuqori, chunki ular **suv va oziq-ovqat orqali tez tarqaladi**, ko'p hollarda sanitariya talablariga rioya qilinmaganda epidemiyalar keltirib chiqaradi.

2. Etiologiyasi

Qorin tifi ***Salmonella typhi*** bakteriyasi tomonidan, paratif esa ***Salmonella paratyphi A, B va C*** bakteriyalari tomonidan chaqiriladi. Ular gram-manfiy tayogqcha shaklidagi mikroorganizmlar bo'lib, tashqi muhitda nisbatan bardoshlidir.

- **Suvda** – bir necha hafta yashay oladi;
- **Oziq-ovqatda** – 1–2 haftagacha saqlanadi;
- **Qurtilgan najasda** – 3 oygacha yashovchan bo'ladi;
- 60°C da 10–15 daqiqada nobud bo'ladi, qaynatishda esa tez halok bo'ladi.

Bu bakteriyalar inson organizmiga tushgach, ingichka ichak devorlariga kirib, limfa tugunlari orqali qon oqimiga o'tadi va butun organizmga tarqaladi.

3. Yuqish mexanizmi va epidemiologiyasi

Qorin tifi va paratif **fekal-oral yo'l** bilan yuqadi. Asosiy manba — kasal yoki bakteriya tashuvchi insondir. Yuqish yo'llari quyidagilardir:

- **Suv orqali** — ifloslangan ichimlik suvlari orqali;
- **Oziq-ovqat orqali** — iflos qo'l bilan tayyorlangan taomlar, yuvilmagan sabzavot va mevalar orqali;
- **Maishiy yo'l** — bemor bilan to'g'ridan-to'g'ri aloqa, umumiy buyumlar (idish-tovoq, sochiq) orqali;
- **Chivinlar** — mexanik tashuvchi sifatida mikroblarni najasdan oziq-ovqatga ko'chiradi.

Kasallik ko'proq **yoz va kuz oylarida** uchraydi, chunki bu davrda suv tanqisligi, issiqlik va oziq-ovqat mahsulotlarining buzilishi bakteriyalar ko'payishiga qulay sharoit yaratadi.

4. Klinik belgilari

Qorin tifi bosqichma-bosqich rivojlanadi. Inkubatsion davr odatda **7–21 kun** davom etadi.

Asosiy klinik belgilar:

- Tana haroratining asta-sekin ko'tarilishi (39–40°C gacha);
- Boshsizlik, holsizlik, uyquchanlik, ishtahaning yo'qolishi;
- Ich ketishi yoki ba'zan ich qotishi;
- Qorinda og'riq, jigar va taloq kattalashuvi;
- Til usti qoplangan, “tifi til” deb ataladi;
- Teri ustida mayda pushti toshmalar paydo bo'lishi (rozeolalar).

Paratif belgilari qorin tifiga o'xshash, biroq yengilroq kechadi. Ko'pincha isitma qisqa muddatli, intoksikatsiya darajasi past bo'ladi.

5. Diagnostika

Kasallikni aniqlash uchun laboratoriya tekshiruvlari muhim ahamiyatga ega. Asosiy usullar:

- **Bakteriologik tahlil** — bemor najasi, qon yoki siydigidan *Salmonella* ajratib olinadi;
- **Serologik usullar** (Vidal reaksiyasi) — antitanachalarni aniqlashga asoslangan;
- **Klinik tahlillar** — qonda leykopeniya, limfotsitoz va EChT o'zgarishlari kuzatiladi.

6. Profilaktika va nazorat choralari

Kasallikning oldini olishda **sanitariya-gigiyena qoidalariga qat'iy rioya qilish** muhimdir. Profilaktika quyidagilarni o'z ichiga oladi:

1. **Ichimlik suvining tozaligi** — suv manbalarini himoya qilish, qaynatib iste'mol qilish;

2. **Oziq-ovqat gigiyenasi** — mahsulotlarni yuvish, pishirish, to'g'ri saqlash;
3. **Shaxsiy gigiyena** — qo'llarni yuvish, toza idishlardan foydalanish;
4. **Kasalni izolyatsiya qilish** — aniqlangan bemor alohida davolanishi kerak;
5. **Dezinfeksiya** — bemor najasi, kiyimi va yashash joyini dezinfeksiya qilish;
6. **Profilaktik emlash** — xavfli hududlarda yashovchilar uchun qorin tifi vaksinasidan foydalanish tavsiya etiladi.

Kasallikni erta aniqlash, tashuvchilarni nazorat qilish va sog'lomlashtirish ishlari epidemiyaning oldini olishda asosiy o'rinni egallaydi.

7. Davolash asoslari

Qorin tifi va paratifni davolash faqat shifokor nazorati ostida olib boriladi. Asosiy yo'nalishlar:

- **Antibakterial terapiya** — xloramfenikol, ampicillin, ciprofloksacin, seftriakson kabi preparatlar;
- **Detoksikatsiya terapiyasi** — suyuqliklar, glyukoza, fiziologik eritmalar;
- **Dieta** — yengil hazm bo'ladigan suyuq ovqatlar;
- **Yotoq rejimi** — tana harorati pasaygunga qadar qat'iy yotoq tartibi.

Xulosa

Qorin tifi va paratif – og'ir infeksiyon kasalliklar bo'lib, ularning asosiy tarqalish sababi sanitariya-gigiyena qoidalariga amal qilmaslikdir. Kasallikni erta tashxislash, to'g'ri davolash va aholining gigiyenik savodxonligini oshirish bu infeksiyalar tarqalishining oldini olishda muhim ahamiyat kasb etadi. Shaxsiy gigiyena, toza suvdan foydalanish va oziq-ovqat xavfsizligi — eng samarali profilaktik choralar hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi Sog'liqni Saqlash Vazirligi. "Infeksiyon kasalliklar bo'yicha klinik protokollar." Toshkent, 2022.
2. Karimov A., Raximova Z. "Bakterial ichak infeksiyalari." Toshkent tibbiyot akademiyasi nashri, 2021.
3. World Health Organization (WHO). *Typhoid and Paratyphoid Fever: Fact Sheet*. Geneva, 2023.
4. Park K. *Textbook of Preventive and Social Medicine*. 26th Edition, 2021.
5. Harrison's Principles of Internal Medicine, 21st Edition, 2022.